

Landsbygden spjutspets mot framtiden

SmåKoms utvecklingsprogram för landsbygden

SmåKoms förslag till en i huvudsak statligt finansierad strategiplan för att utveckla landsortens och de små kommunernas positiva resurser i hela landet. Dokumentet överlämnat till regeringspartierna samt den landsbygdspolitiska utredningen under februari månad 2005

SmåKoms ledningsgrupp i februari 2005

SmåKoms landsbygdsstrategi

Svensk landsbygd står för många positiva värden även om medierna på riks nivå ofta tar sikte på risker och ofullkomligheter som man alltid kan finna i alla typer av regioner. Vissa faktorer är tecken på svaghet eller problem och andra på styrka. Vi i SmåKom-nätverket känner att det är viktigt att fokusera på möjligheter och styrkefaktorer eftersom landsbygdsregionerna har en avgörande betydelse för såväl medborgarnas välfärd som landets totala ekonomiska tillväxt.

De förslag som återfinns i den fortsatta texten har i skilda sammanhang varit föremål för samtal och beslut inom nätverket och vår text är en summering av våra strategiska ställningstaganden under senare tid.

Företagsutveckling

Sverige består i stor utsträckning av landsbygdsområden och mindre bruksorter tillhörande de små och medelstora kommunerna. I dessa miljöer finns sannolikt merparten av landets små företag vars utvecklings- och tillväxtpotentialer måste tas tillvara. SmåKom-nätverket, som genom de många små kommunerna har ständiga samtal med ägarna till dessa företag, ser flera konstruktiva förslag som skulle kunna bidra till de små företagens och de små kommunernas utveckling. Till dessa förslag hör:

- ?? Ett statligt stöd till en kraftfull expansion av verkligt riskkapital till de små nystartade företagen
- ?? Ett starkt stöd till de regionala kreditgarantiföreningar som nu etablerats i flera län och som bidrar till att öka småföretagens möjligheter att finansiera sin expansion och framtida utveckling. Det småländska initiativet blir snart ett "Sverigeinitiativ"
- ?? En statlig borgen för lån till småföretag på landsbygden i regioner där kreditgarantiföreningar inte finns och där de privata kreditgivarna idag säger upp lån till företag eller kraftigt höjer låneräntan utan att företagen ifråga vare sig misskött sina betalningar eller är på väg mot någon form av likvidation eller konkurs
- ?? Ett mer decentraliserat stöd till kommunalförbund och regionala samverkansorgan när det gäller det statliga regionala utvecklingsstödet. Stora delar av dessa utvecklingsresurser kan med fördel hanteras av kommunala organ.

Bostadsbyggandet

Kommunernas bostadsbyggande i mindre kommuner möter en hel del hinder som borde vara relativt enkla att avlägsna. Även kommuner med en svag bostadsmarknad, kommuner med ett visst överskott på lägenheter i flerfamiljshus och kommuner med en idag stagnerande eller svagt krympande befolkning har ett stigande behov av att bygga nya lägenheter i främst småhus. I andra kommuner som de kring Siljan finns det en växande bostadsefterfrågan och endast ett fåtal lediga hus och lägenheter. I båda dessa kommuntyper behövs en snar och varaktig stimulans till nybyggnad av moderna bostäder.

I SmåKom är vi eniga om att följande förändringar är nödvändiga i syfte att få fart på bostadsbyggandet, öka kommunernas attraktionskraft och stimulera de lokala/regionala hus- och byggindustriföretagen:

- ?? Vi behöver en omedelbar ändring av strandskyddsbestämmelserna så att vi får en tillämpning som anpassas till de starkt olikartade förutsättningarna för vattennära byg-

gande i en stor del av Sverige. Hitintills föreslagna förändringar motsvarar inte medborgarnas och kommunernas krav. SmåKom har en särskild skrivelse till bl.a. Naturvårdsverket och Miljödepartementet preciserat villkoren för en positiv förändring av strandskyddets tillämpning

- ?? Det är nödvändigt att vi som bl.a. många kommuner och Glesbygdsverket påpekat får någon form av statligt kreditgaranti för att underlätta långivningen till ny- och ombyggnader av bostäder i landsbygdsregionerna och dess mestadels små kommuner. Det är inte rimligt att kommunerna åtar sig dessa kreditgarantier. Utan en sådan lösning kommer byggandet aldrig att få den stimulans som krävs och riskerar att utplåna en stor del av de små företag som arbetar med byggande och reparationer av hus och lägenheter
- ?? Landsbygden behöver i likhet med storstadsområdena ett ekonomiskt stimulanspaket inriktat mot de små företagen i glesbygd, landsbygd och små bruksorter. Detta stöd bör vara så utformat att det stimulerar företagen att samverka, utveckla fler gemensamma produkter och tjänster och gör det möjligt att kunna konkurrera bättre med de stora nationella bolagen. På så sätt stimuleras såväl ekonomisk tillväxt som breddning av det lokala/regionala näringslivet vilket minskar sårbarheten i den lokala/regionala ekonomin

Infrastrukturfrågor

Infrastrukturfrågorna är självfallet mycket viktiga när det gäller de små kommunernas möjligheter att utveckla såväl kommunal som privat verksamhet. Infrastrukturens kvalitet avgör i mångt och mycket en kommuns chanser att expandera eller behålla sin befolkning. Om idén med förstorade regioner skall bli någon verklighet är pendlingsmöjligheterna helt avgörande för invånarna i små kommuner med lokala arbetsmarknader. Ökade pendlingsmöjligheter som en väg att underlätta kvarboende i och inflyttning till landsbygdsregionerna handlar såväl om tillgång till bra vägar och järnvägar som kvaliteten på den kollektiva trafiken. På alla dessa områden finns det stora brister i de små kommunerna i större delen av Sverige.

Under de senaste åren har det blivit vanligare att enskilda eller grupper av kommuner förskotter (eller ser sig tvingade att förskottera) resurser för att tidigarelägga vissa angelägna vägprojekt. Efter några år skall dessa pengar betalas tillbaka av Vägverket men ersättningar för utlagda räntor ingår inte. Det kan i det enskilda fallet vara en väl förståelig insats att förskottera pengar efter många års väntan på ordinära väginvesteringar men det finns också en baksida med den framväxande, nya vägfinansieringsprincipen.

Risken är att de långsiktiga statliga vägplanerna och prioriteringarna rubbas – vägplaner som diskuterats i demokratisk ordning under en lång rad av år - och att finansiellt mindre starka kommuner får en försämrad infrastruktur i och med att de inte kan förskottera lika stora summor som större och resursrikare kommuner, vilka också har större möjligheter att mobilisera en privat kapitalandel än andra kommuner. SmåKom vill istället att det regionalpolitiska målet för Vägverkets anslagspolicy inte förfuskas och att förskottering som metod begränsas högst avsevärt samtidigt som staten bör utreda konsekvenserna av förskottering av väginvesteringar från kommunernas sida.

För att bilden av beskrivningen ovan skall bli mer komplett behövs en komplettering kring frågorna om IT-infrastrukturen. Att ha en hög standard på IT-strukturen landet över är numera en direkt förutsättning för att småföretagen i landsbygdsregionerna skall kunna konkurrera effektivt. Dessutom kan väl utbyggda IT-system bidra till att arbetskraften inte behöver utsätta

sig för en så stor daglig pendling som dagens utveckling tenderar mot. Det är ännu mycket stora brister i många regioners kapacitet i och kvalitet på olika IT-nät. Denna ovedersägliga skillnad måste byggas bort mycket snabbare än vad som sker idag.

Flygtrafiken mellan olika mindre orter men även residensorter å ena sidan och i första hand Arlanda å den andra har ifrågasatts på senare tid såväl via arbeten inom Rikstrafiken som utredningar inom Luftfartsverket. Dessa händelser ser SmåKom med oro eftersom tillgång till flyg för exempelvis Norrlands inland är helt avgörande för hela inlandets och exempelvis Tornedalens och dess möjligheter att utvecklas när det gäller kvalificerad privat tjänsteproduktion. Även skilda former av nationell statlig förvaltning och annan offentlig tjänsteproduktion i samma områden kan ta allvarlig skada av kraftigt försämrade flygtransporter, alternativt nedlagt flyg.

SmåKom menar att staten med samma argument som gäller annan grundläggande infrastruktur bör ta ett huvudansvar för att flygtrafik upprätthålls till små flygplatser på landsbygden i både norra och södra Sverige. Ett viktigt syfte med denna trafik är ju att kraftigt underlätta det ofta småskaliga näringslivets utvecklingsmöjligheter som är basen för många små kommuners existens. I vilka former stödet lämpligen bör utmejslas kan diskuteras men det handlar ofrånkomligen om någon form av ekonomisk grundersättning till aktuella kommuner och deras flygplatsbolag.

SmåKoms vill i ett tillväxtpaket för landsbygdsregionerna föreslå att:

- ?? Infrastrukturen ges högsta prioritet även utanför storstadsregionerna och dess näromland. En stor del av dessa regioners framtida utveckling – större delen av landsbygden - avgörs av kvaliteten på främst vägarna inom länen men även på vägar, järnvägar och flyg till och från dessa områden
- ?? Staten måste garantera att alla kommuner får snabbare tillgång till fungerande bredbandsnät. Den kommersiella marknaden löser bara behoven i och kring stora städer. 3G-systemet får inte förhållas utan byggas ut i den utsträckning som de aktuella bolagen redan utlovat
- ?? Den försening av det statliga stödet till kommunernas arbete med att bygga ut bredbandsnäten inom varje kommun som uppkommit i och med regeringens utbetalningsstopp 2005 måste kompenseras i efterhand för de ökade kostnader detta medfört
- ?? Den kollektiva trafiken i landsbygdsregionerna, där de små kommunerna helt dominerar, får en sådan ekonomisk bas via de sammanlagda statsbidragen att miljökvaliteterna, tillgängligheten och den funktionella standarden förbättras högst avsevärt jämfört med dagsläget
- ?? Staten tar ett ordentligt grepp på flygtrafiken till och från en rad små flygplatser i hela landet där staten inte bara underlättar att flygplatserna har en nöjaktig ekonomi utan också att trafiken har en rimlig standard
- ?? De ekonomiska anslagen till Rikstrafiken utökas så att de idag saknade 150 miljonerna till driftstöd för såväl tåg-, buss- som flygtransporter för innevarande anslagsperiod finansieras med tilläggsanslag redan 2005. Utan långsiktigt hållbara och snabba besked i denna viktiga infrastrukturfråga uppstår omedelbara och allvarliga problem med driften av dessa kommunikationer i områden där behovet av bra kommunikationer är mycket stort
- ?? Staten bör inrätta någon form av buffertfonder för akuta strukturförändringar av olika slag i syfte att inte behöva omfördela redan planerade och beslutade medel för näringslivs- och infrastruktursatsningar när det uppstår akuta problem som de i Västervik, Trollhättan, Östersund, Arvidsjaur och Bengtsfors.

Entreprenörsutbildning

Många kommuner, utbildningsorganisatörer m.fl. inser idag att entreprenörsutbildning är en lika viktig ingrediens i all ungdoms- och vuxenutbildning som den traditionella utbildning vi tidigare haft och som mål utgått från att alla medborgare skall få möjlighet att välja mellan många olika yrken via en gedigen allmän- och yrkesutbildning. Sverige har av skilda skäl en relativt liten andel entreprenörer jämfört med många andra europeiska länder.

För att vi skall kunna utveckla alla regioner de kommande åren och inte minst de som länge haft en stark prägel av bruksort och ensidigt näringsliv krävs att stora medborgargrupper får möjlighet att ta till sig de entreprenöriella kunskaper som krävs för att vi skall få igång betydligt fler företag inom de privata och kooperativa sektorerna. Bland yrkeskunniga medborgare med flera års erfarenhet av kvalificerat tillverknings- och tjänsteproduktionsarbete finns en stor potential av möjliga och kreativa entreprenörer.

SmåKom vill genom en rad olika insatser snabbt sätta dessa möjligheter i verket. Det vi syftar på är:

- ?? Att entreprenörsutbildning skall bli en obligatorisk utbildning i samtliga högstadier, gymnasier samt i all offentligt driven vuxenutbildning. Omfattningen och den detaljerade inriktningen bestäms av varje utbildningsanordnare
- ?? Att högskolor och universitet ges möjligheter att utveckla entreprenörskurser separat och inom ramen för skilda ämnen landet över
- ?? Att skolornas prao-praktik i företag och offentliga verksamheter utvecklas, förlängs i tid och omfattar hela mellan- och högstadiet
- ?? Att gymnasiets elever ges möjlighet till längre praktikperioder både vad gäller yrkes- samt teoretiskt inriktade linjer och att pågående verksamheter med Unga Företagare utvidgas.

Utbildning ett måste för vuxna

En utökad utbildning är utan några tvivel en grundförutsättning för att lyfta näringslivet i en stor del av landet. För individen är det ett måste och ett livskvalitetslyft. Utan en bra utbildning riskerar den enskilde individen att antingen bli arbetslös eller få en sämre konkurrenskraft på marknaden. De många småföretagen på landsbygden och deras förmåga att kunna konkurrera på större marknader är helt avhängig tillgången till kvalificerad arbetskraft.

Vuxenutbildningen har utvecklats positivt under senare decennier med kunskapslyftet, högskoleutbyggnad och etablering av lokala lärcentra som viktiga ingredienser. Vi vill att denna utveckling skall fortsätta i skilda former så att utbildningsnivån i små kommuner väsentligt höjs de närmaste åren. På landsbygden är nämligen bristen på formell men i vissa stycken också reell (yrkesinriktad) utbildning betydligt större än i alla andra regioner.

SmåKom föreslår därför:

- ?? Att möjligheterna att läsa in gymnasie- och högskoleutbildningar utökas via statliga program i de olika landsbygdsregionerna i enlighet med de initiativ som redan tagits av regering och Riksdag
- ?? Att kommunerna själva i samverkan med andra kommuner och lokala småföretag får möjlighet att avgöra vilka yrkesutbildningar som behövs i ett område. Detta gäller

både utbildningar på gymnasienivå och högskolenivå – gäller främst ky-utbildningar. Idag bestäms de senare via ett centralt organ

- ?? Att det studiesociala stödet byggs ut så att det stimulerar vuxna i alla åldrar att läsa vidare inom sitt eget eller andra yrkesområden.

Den offentliga servicen

Vi har under två decennier sett hur den offentliga servicen i landsbygdsregionerna försämrats beträffande utbud, mångfald, kvalitet och tillgänglighet. Det gäller främst den statliga servicen som i sin tur medverkat till att minska även det privata utbudet av tjänste- och varuservice. Sammantaget kan dessa förändringar medverka till att landsbygdsregionerna och de små kommunerna får ännu svårare att påverka inflyttningarna och befolkningsunderlaget.

SmåKom vill därför att:

- ?? Staten tillsammans med bl.a. SmåKom, Sveriges Kommuner och Landsting samt Konsumentverket utarbetar någon form av minigarantinivåer för den statliga service som behövs på landsbygden. Det gäller i första hand post- och bankservice, apotek, arbetsförmedling, försäkringsservice och –information, information om utbildningsmöjligheter samt annan basservice som i samverkan kan erbjuda bra service till rimliga kostnader. I en sådan multiservicesatsning kan med fördel både kommunala och privata verksamheter integreras. Nya servicebehov bör också beaktas
- ?? För att få en bättre statlig service inriktad mot hushåll och småföretag behövs säkert en helt annan och mindre sektoriserad serviceorganisation på central nivå. Vi förväntar oss att regeringen utöver att studera effekterna av alla avregleringar under främst 1990-talet även analyserar om den statliga servicen skall vara så sektorsbunden som den är idag där alla verksamheter försöker optimera sin egen verksamhet utan att se till kundernas helhetsbehov
- ?? Alla förändringar oavsett om det gäller expansion, krympning eller annan förändring i förväg måste diskuteras med berörda regioner och kommuner/kommunala samarbetsorganisationer. Om man har ett sådant system kan man skapa mer ändamålsenliga och lokalt varierande men effektiva lösningar. Då ökar också chanserna att kommunala och privata lösningar kan integreras i en helhetslösning.

Sjuk- och hälsovården

Landets hälso- och sjukvård är starkt påverkad av en svag offentlig ekonomi. Ett stort antal landsting går med stora underskott varje år och det finns risk för att landstingen på kort sikt gör sig av med små sjukhus och lokala vårdcentraler medan centralsjukhusen behålls relativt intakta. Detta betyder att landsbygden avlövas på kvalificerad sjukvård och verklig närsjukvård. Denna utveckling vill SmåKom påverka i riktning mot att ge landsbygden större sjuk- och hälsovårdsresurser, alternativt återföra de resurser som har försvunnit de senaste åren.

SmåKom föreslår med anledning av den aktuella utvecklingen:

- ?? Att närsjukvården garanteras och att lokala vårdcentraler även i fortsättningen lokaliseras till varje kommun i landet

- ?? Att staten och landstingen i samverkan med SmåKom och Sveriges Kommuner och Landsting undersöker på vilket sätt den specialiserade sjuk- och hälsovården kan integreras i större utsträckning än idag med den effekten att resurser frigörs för en fungerande närsjukvård
- ?? Att staten i samverkan med ovan nämnda parter undersöker möjligheten att omvandla befintliga universitetssjukhus till statligt ägda och drivna sjukhus.

Polisväsendet

Att polisfrågan inte fått någon positiv lösning på landsbygden har vi många exempel på trots statsmakternas positiva insatser under senare år. I ett stort antal små kommuner försvinner de lokala poliskontoren i snabb takt medan de i andra blir en liten lokal med minimalt öppethållande i kommunernas huvudkontor. Tillgängligheten till skilda polisinsatser minskar för befolkningen på landsbygden trots polisledningarnas påståenden om motsatsen. I de små kommunerna ser vi att bristande polisresurser påverkar människors trygghet och säkerhet.

SmåKom vill därför ta några initiativ på detta område i syfte att öka polisens närvaro och effektivitet i landsbygdsregionerna. Vi menar samtidigt att detta har betydelse för småföretagens motivation att expandera och etablera sig i skilda landsbygdsområden samt mindre bruksorter. Vi vill föreslå:

- ?? att närpolisreformen äntligen genomförs i praktiken och att de små kommunerna som täcker stora delar av landets bebyggda yta får del av de ökade satsningarna på fler aktiva poliser på fältet
- ?? att det brottsförebyggande arbetet utvecklas ännu mer så att varje kommun har någon form av "helg- och nattjour"
- ?? att polismyndigheten har regelbundna träffar med kommunernas invånare och företagare i syfte att stärka både ordinärt polisarbete och det förebyggande arbetet, inte minst bland ungdomar
- ?? att lokalt styrda närpoliskontor med lokalt anställda poliser prövas inom en grupp av kommuner som vill pröva ett sådant system. De lokala poliserna samverkar dock med regionen i övrigt vid större operationer. Styrelsen för den nya närpolis-enheten består av lokalt valda personer.

Regional utveckling

Vi vet av erfarenhet och inte minst genom arbetet med de regionala utvecklingsavtalen och utvecklingsprogrammen att olika regioner i Sverige har olika förutsättningar och strategier för att förändra samhället. Engagemanget på regional nivå har ökat när det gäller att ta ett stort ansvar för områdets framtid. Vi menar att denna utveckling är väldigt gynnsam för Sverige som utvecklat välfärdssamhälle. Detta engagemang kommer att vara en stor tillgång när framtidens välfärdslösningar måste anpassas till en ny omvärldsbild.

Målet med den regionala utvecklingen måste som hittills vara att ge varje region maximala chanser att utveckla sitt näringsliv, sin infrastruktur och det egna serviceutbudet samt att skapa en sådan samhällslik miljö att det främjar medborgarnas hälsa och välfärd. I konsekvens med processerna om regionala tillväxtprogram bör regionerna själva få ett avgörande infly-

tande över regionens utvecklingsarbete samt de samlade statliga resurser som är ägnade att finansiera detta arbete.

SmåKom vill därför:

- ?? att de aktuella regionala utvecklingsprogrammen läggs till grund för en samlad statlig finansiering av regionernas investeringar utan hinder av statliga sektorsorgan egna kortsiktiga och traditionella prioriteringar
- ?? att de regionala utvecklingsprogrammen får en tidsbestämd genomförandetid
- ?? att de regionala samverkansorganen får en betydligt större möjlighet att påverka statliga infrastrukturprogram som gäller vägar, järnvägar och högskolor/universitet.
- ?? att hinder för en mer avancerad kommunal samverkan över länsgränserna avlägsnas antingen det gäller statliga sektorsorgans formella bundenhet till sina "hemlän" eller andra offentliga hinder. Lagstiftning och praxis behöver analyseras vad gäller den statliga sfärens relationer till kommunal samverkan över en eller flera länsgränser.

Kommunal samverkan

SmåKom är mycket positivt till att kommunerna väsentligt utökar sitt samarbete sinsemellan. Vi menar att en utökad och fördjupad samverkan aktivt främjar demokratin, bidrar till en effektivisering av kommunal verksamhet och stimulerar den lokala kreativiteten. Alternativet att slå samman små kommuner till storkommuner menar vi motverkar de mål vi ovan angivit. Den faktiska utvecklingen av antalet kommuner och förändring av den kommunala verksamheten visar tydligt att medborgarna landet över föredrar mindre kommuner men ett utvecklat samarbete av ekonomiska och kompetensmässiga skäl.

SmåKom vill främja denna process genom att:

- ?? staten tillskjuter ytterligare och mer kraftfulla medel för att väsentligt och snabbt utveckla det kommunala samarbetet inom landet
- ?? staten bidrar till att gränssamarbetet kring landets gränser mot Danmark, Norge och Finland väsentligt utvidgas och fördjupas i syfte att få en bättre ekonomisk tillväxt i gränsområdenas kommuner och företag och en bättre användning av gemensamma resurser.

Stöd till det ortsinriktade utvecklingsarbetet

I mängder av lokala miljöer i hela Sverige pågår sedan lång tid tillbaka ett allt aktivare arbete med att utveckla små byar och glesbebyggda områden på landsbygden i såväl norr som söder. Utvecklingsarbetet, som drivs av byalag, intresseföreningar, hembygdsföreningar och andra lokala sammanslutningar, handlar bl.a. om att rädda och utveckla skolor, förbättra offentlig och privat service, stärka vägnäten, utveckla lanthandeln, skapa nya former för äldre- och barnomsorgen, stimulera fram fler småföretag och mycket annat.

Utöver att detta arbete bidrar till vår samlade välfärd och ekonomiska tillväxt har det på ett enastående framgångsrikt sätt visat att det går att förena frivilligt ideellt arbete med traditionellt organiserat utvecklingsarbete via samverkan med kommuner och olika företag. Vi menar att sådana processer måste främjas via fler samhällliga insatser.

SmåKoms nätverkssamverkande kommuner deltar allt aktivare i detta lokala utvecklingsarbete som tillför kommunerna många nya värden på ett mycket kostnadseffektivt sätt. Dessutom främjas medborgarnas samhällsintressen och den lokala demokratin och de politiska partierna har fått en helt ny rekryteringsgrund och kontaktyta med stora grupper av de egna invånarna.

SmåKom vill med anledning av denna utveckling:

- ?? att staten via de regionala utvecklingsprogrammen och EU:s strukturfonder väsentligt utökar de resurser som de lokala arbetsgrupperna är beroende av för att lyckas med sina aktuella satsningar
- ?? att staten främjar initiativ som underlättar för fler människor att delta i lokalt förändringsarbete via en väsentligt utökad utbildning via studieförbund, folkhögskolor och andra lokala/regionala utbildningsinsatser.

Det öppna landskapet måste värnas

I Sverige hotar skogstillväxten att prägla stora och växande delar av det odlade kulturlandskapet. Istället för ett öppet landskap riskerar vi att skogen expanderar och totalt förändrar människors boende- och vistelsemiljöer på ett negativt sätt. Orsakerna till denna förändring kan sökas inom den inhemska jordbrukspolitiken, EU:s jordbrukspolitik, förändrade konsumtionsvanor hos befolkningen, ökade svårigheter för de småskaliga livsmedelsproducenterna att komma ut på marknaden, lågprisbutikernas intåg i handeln samt i förändrade bosättningsmönster. Huvudorsakerna torde dock ligga inom jord- och skogsbrukspolitikens områden.

Runt om i landet pågår många lokala projekt med syftet att på nytt skapa ett gammalt och attraktivt, öppet kulturlandskap. Detta kan inte ske utan att betande djur får möjlighet att bidra till skapandet av vackra ängar, betesmarker och eftersökta öppna landskap. För att stimulera bevarandet av ett öppet kulturlandskap och ett lokalt arbete för att återställa attraktiva ängs- och betesområden krävs en rad insatser som samtidigt bidrar till regionernas ekonomiska tillväxt.

Enligt SmåKom kan man främja det öppna landskapet genom att:

- ?? stimulera det småskaliga jordbruket att vara kvar i regioner utanför de stora slätterna i södra Sverige. Detta kan ske genom att man främjar den lokala livsmedelsproduktionen, underlättar en längre gående förädling av lokala livsmedelsråvaror, underlättar de småskaliga producenternas intressen av att utveckla sin marknadsföring och nå de verksamma livsmedelskedjorna inom detaljhandeln etc.
- ?? ekonomiskt stödja den lokala ekonomins intressenter inom ramen för byalag, intresseföreningar, kooperativ o.s.v. vilka arbetar med by- och landsbygdsutveckling, ett vidgat entreprenörskap och en förstärkning av det småskaliga jordbruket.

Lokal ekonomi måste främjas

Den pressade offentliga ekonomin som bl.a. visar sig i kommunernas och landstingens tuffa besparingskrav och svårigheter att få balans i sina budgetar ställer krav på utveckling av samhällets ekonomiska verksamhet på lokal nivå. Den sociala eller som vi kallar det lokala ekonomin har fått ett utökat stöd i skilda former inom inte minst Finland och Sverige och EU satsar åtskilliga resurser på att främja denna utveckling i samtliga snart 25 medlemsländer.

Den lokala ekonomin, som till skillnad mot framförallt den privata men även den offentliga ekonomin styrs mer av sociala och non-profitmål, har i vårt land resulterat i att allt större delar av den lokala servicen sköts via kooperativa verksamheter och företag där inslaget av ideellt arbete har ett stort utrymme. Fler och fler av de mindre kommunerna stödjer dessa initiativ och i ett stigande antal kommuner är kooperativa lösningar en förutsättning för att kommunerna skall kunna ha en decentraliserad och kvalitativt välutvecklad service när det gäller barn- och äldreomsorg samt skolverksamhet på låg- och mellanstadierna.

SmåKom vill därför föreslå:

- ?? att staten anslår betydligt större resurser åt de kooperativa centra som finns i varje region med syftet att utveckla såväl den lokala/sociala ekonomin som utbildningen av nya kooperatörer med uppgift att vidareutveckla den lokala ekonomiska och sociala verksamheten.

Den statliga sektorspolitiken

SmåKom menar att den statliga styrningen av väsentliga tillväxtfaktorer och den idag fortfarande relativt omfattande detaljstyrningen av statliga resurser från de statliga myndigheternas sida fungerar som tillväxthämmande faktorer på alla planerings- och beslutsnivåer. Exempel på sådana faktorer såg vi bl.a. mycket tydligt när de första regionala tillväxtavtalen skulle realiseras. Risker är stora att problemet upprepas inom ramen för de nu aktuella regionala tillväxtprogrammen.

Överenskommelsen om att statliga bidrag till kommunerna skall ingå i den kommunala ”påsen” inom skatteutjämningsystemet var enligt SmåKom ett gott beslut. Syftet var främst att möjliggöra för kommunerna att fatta mer helhetsorienterade och lokalt anpassade beslut istället för att följa generella ”pekpinningar” från de statliga myndigheterna, instrument och regler som dessutom inte var samordnade på någon nivå. År 2001 hade på nytt 137 specialdestinerade bidrag kommit in i det statliga systemet och idag närmar sig de snabbt 200.

Detta förfuskar tanken med ”påsen” och det lokala självstyret. Det är dags att göra en hel del förändringar i syfte att öka kommunernas och de lokala småföretagens möjligheter att bidra till den viktiga ekonomiska, miljömässiga och sociala tillväxten sett i ett helhetsperspektiv.

SmåKom föreslår därför att:

- ?? den statliga Ansvarskommittén får i uppdrag att skyndsamt kartlägga ovan beskrivna utveckling och analysera på vilket sätt framväxten av allt fler specialdestinerade bidrag påverkar tillväxtarbetet på lokal och regional nivå
- ?? nya specialdestinerade bidragssystem och –regler inte lägga vid sidan om ”påsen” i skatteutjämningsystemet och dessutom prövas i vad mån de hindrar eller underlättar kommunernas tillväxt- och utvecklingsarbete.

- ?? Ansvarskommittén får i uppdrag att mer noggrant analysera och föreslå förändringar av hela det statliga styrsystemet visavis kommunerna där målet bör vara att skapa en helhetsorienterat beslutsfattande och statsbidrags system.

Den kommunala självstyrelsen måste stärkas

SmåKom-nätverket är övertygat om att lokalt anpassade styrinstrument är en viktig tillväxtfaktor – att varje kommun får möjlighet att utforma sina lösningar inom skilda sektorer så att man uppnår största möjliga resultat till lägsta kostnad under former som garanterar höga miljökrav och en god social miljö. Vi vill därför dels stärka den kommunala självstyrelsen genom de förslag vi skisserat ovan och dels pröva nya former för lokalt beslutsfattande och regional och lokal samverkan med statliga organ.

Vi är övertygade om att förändringar av det slag vi föreslår nedan bidrar till att stärka den lokala självstyrelsen, vilket i sin tur är en nödvändighet för att bevara och stärka den folkligt välförankrade demokratin. En totaleffekt av en sådan utveckling är att kommunerna och andra lokala aktörer blir mer handlingskraftiga, motiverade och kompetenta i uppgiften att bidra till hela samhällets sociala och ekonomiska utveckling.

SmåKom föreslår av dessa anledningar:

- ?? Att vi på nytt får sätta igång kommunala frikommunförsök där man lokalt bestämmer formerna för hur kommunal service får utformas och drivas med möjligheter att komma längre än vad 1980-talets försök medgav
- ?? Att kommunerna inom ramen för en sådan försöksverksamhet får pröva mer långtgående och okonventionell samverkan med andra kommuner i syfte att skapa bättre lokala ägarformer samt service- och driftslösningar med målet att utveckla servicen och underlätta skapandet av balanserade budgetar
- ?? Att kommuner och statliga organ på regional och central nivå får möjlighet att lokalt anpassa olika instrument och resursöverföringar i syfte att utveckla servicen och stärka den lokala kompetensen.

Det hållbara Sverige måste garanteras

Inget utvecklings- och framtidsprogram för landsbygden kan avstå från att styras av principer och strategier som främjar ett hållbart samhälle såväl socialt och ekonomiskt som miljömässigt. Detta konstaterande ter sig idag mycket självklart och genomsyrar redan flera viktiga satsningar inom ramen för statens och kommunernas arbete. Vi vill i detta program ytterligare befästa detta övergripande mål för det pågående och kommande utvecklings- och förändringsarbetet.

SmåKom vill därför:

- ?? att samtliga föreslagna insatsområden och konkreta förslag i detta program utformas så att de i hög grad bidrar till ett hållbart samhälle och att samtliga insatser sedan mäts och utvärderas i samma perspektiv.